

GIRONA 1874 - 1932

Aproximació a la vida política durant la RESTAURACIO (1)

El principi fonamental del règim de la **Restauració** va ésser el domini de l'oligarquia. Per dissimular aquest domini dels notables del país Cánovas del Castillo muntà el sistema de partits monàrquics, el **Partido Conservador** i el **Partido Liberal**, a base d'establir torns en el poder mitjançant el control de les eleccions.

En realitat aquest dualisme de partits monàrquics només representava els interessos de l'oligarquia dominant, i deixava de banda els nombrosos problemes que tenien plantejades les classes treballadores. Per abastar aquell control en un país que acabava de sortir de la primera experiència republicana de la seva història, calia prescindir dels homes i partits democràtics que no acceptaven la monarquia com a forma de govern. A fi d'aconseguir-ho el govern decretà la illegalitat de tots els partits antimonàrquics durant el període comprès entre els anys 1874 i 1881.

Així s'iniciaria a Espanya un règim totalitari disfressat de demòcrata per mitjà de la pràctica del sufragi universal, el qual no expressava la voluntat del poble ja que els vots eren controlats per una ampla xarxa de cacics que s'estenia arreu del país.

Girona, naturalment, no es podia sostreure a la situació general del país. La formació i desenvolupament dels partits polítics va anar de la manera següent:

a) PARTITS MONARQUICS

La distinció entre partits legals i partits il·legals abans esmentada deixa el camp de la política gironina en mans dels partits dinàstics durant una bona temporada. Per això una gran part d'elements de totes tendències, des del

(1) L'amplitud del tema i la brevetat de l'espai disponible ens obliga a retallar qüestions i aspectes prou significatius del nostre passat col·lectiu. Aquest article pretén ésser solament un punt de sortida, la base sobre la qual es pugui confeccionar un treball exhaustiu. A falta d'introducció es recomanen les següents lectures relatives als anys immediatament anteriors al tema que hem de tractar: JOAQUIM NADAL i FARRERAS, *La Revolució de 1868 en Girona*, Girona, 1971. JOSEP CLARA i RESPLANDIS, *Els aixecaments federals de 1869 a Girona*, Barcelona, R. Dalmau, 1973; i *Les eleccions del 1869 a Girona*, Barcelona, R. Dalmau, 1974. Actualment J. CLARA està treballant en la tesi de llicenciatura que tractarà l'època del 1868 al 1874 a Girona.

(2) Per elaborar aquest capítol m'he servit dels periòdics esmentats en el text. Per una visió global del tema relativa a Espanya: MIGUEL MARTINEZ CUADRADO, *Elecciones y Partidos Políticos de España (1868-1931)*, Madrid, Taurus, 1969, 2 vols. *La burguesía conservadora (1874-1931)*, Madrid, Alfaguara, 1974. MIGUEL ARTOLA, *Partidos y programas políticos (1808-1936)*; Madrid, Aguilar, 1974, 2 vols.

"Los posibilistas tienen abierta por completo la puerta de la monarquía; pero es una puerta tan baja, que para entrar, necesitarán doblar mucho el espinazo". Aquesta frase de El Liberal és caricaturitzada per La Campana de Gràcia. A la llibertat, igualtat i fraternitat que demanaven els espanyols en temps de la Restauració Cánovas només els hi oferien un estret joc polític.

carlisme fins al republicanisme, s'incorporen a les fileres dels partits **Liberal** i **Conservador**.

El **Partido Liberal Conservador** de Cánovas del Castillo, que passarà a ser el **Partido Conservador**, estarà integrat pels moderats-històrics, partidaris de la **Constitució del 1845**, i per la **Unión Católica**, formada per ex-carlins.

El **Partido Liberal Fusionista** de Sagasta, o **Partido Liberal**, aglutinarà els **constitucionals**, partidaris de la **Constitució del 1869**, els **constitucionals centralistes** i els **progressistes democràtics**.

L'època de formació d'aquests dos partits se situa entre els anys 1876 i 1885. El període de màxima plenitud serà el de 1885-1906 i la davallada començarà el 1907 (eleccions de la **Solidaritat Catalana**) per acabar el 1923 amb el cop d'Estat de Primo de Rivera.

L'ideari d'aquests partits el podem trobar en els periòdics següents: **La Lucha** («Órgano del **Partido Liberal**»), **El Eco del País** («Órgano del **Partido Liberal Conservador** de la província»), **El Constitucional** («Liberal») **La Nueva Lucha** («Órgano del **Partido Liberal** dinástico de la província»), **El Independiente** («Liberal») i **Patria** («Órgano de la Juventud Conservadora de Gerona»).

Els líders principals foren Joan-Baptista Ferrer, Josep Florejachs, Antoni Mataró, Carles Camps i Armet, Pelagi de Camps i de Mates, Pere Bosch i Labrús i Carles de Camps i d'Ol-

zinelles pels **conservadors**; i Pompeu de Quintana i Serra, Albert de Quintana, Teodor Baró i Sureda i Jaume Roura pels **liberals**.

b) PARTITS D'OPOSICIO

1. Republicans

L'experiència de la **Primera República** els ha deixat molt dividits per qüestions doctrinàries, de procediment i, sobretot, per les diferències personals dels seus líders.

Les diferents fraccions **republicanes** gironines (els **federalistes**, els **nacionalistes** i els **radicals**) estan integrades dins la **Unión Republicana** fins a l'any 1905 en què són expulsats els **radicals**. Aquesta expulsió dels dirigents **radicals** (3) (Eduard Carqué —director de **La Acció**— Conrad Riera, Benvingut Diví, Isidre Mustich i Joaquim Grau) és deguda a l'oposició demostrada per ells amb motiu de les eleccions municipals del novembre del 1905 a la candidatura presentada per la **Unión Republicana**. A partir d'aquest moment, els **republicans radicals** gironins practicaran la demagògia lerrouxista més exacerbada que culminarà amb l'oposició total a la **Solidaritat Catalana** (4) del 1906.

Durant l'època que va del 1874 al 1881, temps de clandestinitat, es retreuen de les eleccions; Castelar, en un intent de legitimar els **republicans històrics**, formarà el grup dels **democràtics - possibilistes** que durarà fins a l'any 1888.

A partir del 1881, i fins al 1887, es produirà la reorganització de les forces **republicanes** per poder sortir de la clandestinitat. Observem a continuació una temporada de progrés lent (1888-1906) que serà superada i acabarà desembocant en la forta pugna **republicanisme-regionalisme** mantinguda des de la **Solidaritat** (1907) fins a Primo de Rivera.

Per difondre els seus ideals disposaven dels periòdics següents: **El Federal** («Republicano-demócrata»), **La Voz del Pueblo** («Patria y República - Moralidad y Justicia»), **El Eco del Pueblo** («Republicano federal»), **Boletín Republicano de la Provincia**, **El Autonomista** («Republicano»), **La Discusión** («Republicano») **El Ideal** («Republicano»), **La República** («Órgano del partido de **Unión Republicana**»), **La Acción** («Republicano radical»), **Bandera Roja** («Republicano radical autonomista»), **Ciudadanía** («Revista republicana, autonomista, de avisos y no-

(3) **La República**, 2-XII-1905.

(4) Per tot el que fa referència a la **Solidaritat Catalana** veure: PERE CORNELLA i ROCA, **Girona i la Solidaritat Catalana**, a **Treballs d'Història**, Girona, 1976.

PRECIOS DE SUSCRICION.

Este periódico se publica todos los miércoles viernes y domingos de cada semana.
 En Gerona 1 mes 4 rs., 3 id. 12 «.—En el resto de España y Portugal: 1 mes 4 rs., 3 id. 12 «.
 Islas de Cuba y Puerto-Rico: trimestre 2 pesos, trimestre 6, 1 año 12.
 En Francia: trimestre 40 rs.
 No se servirá otorgar suscripción, sin previo pago adelantado.

LA LUCHA.

Redacción y Administración.—Calle del Progreso, núm. 8, piso 5.º-5.
 ANUNCIOS.—A los suscritores, á medio real la línea y á real á los no suscritores. Por meses, precios convencionales. Anuncios oficiales á 2 rs. línea.
 Los comunicados y remitidos se pagarán según la importancia de su contenido y extensión á juicio de esta Administración.
 Todo pago se entiende por adelantado.
 Insértese ó nó, no se devuelve ningún original.

ORGANO DEL PARTIDO LIBERAL DE LA PROVINCIA DE GERONA.

AÑO I.

Martes 23 de Agosto de 1881.

Núm. 93.

PRECIOS DE SUSCRICION.

En Gerona 1 mes 4 rs. 3 id. 10 rs.
 En el resto de España 1 id. 5 « 3 id. 12 «
 En el Extranjero, Trimestre 11 «
 No se servirá suscripción que no se haya pagado por adelantado.
 Se admiten las suscripciones en la Librería Española, Cort-Real, 1.º

EL ECO DEL PAÍS.

ANUNCIOS.

À los suscritores á . . . 25 cént. de real línea.
 À los no suscritores á 50 id. de id. id.
 Anuncios oficiales, á 60 id. de id. id.

El pago será siempre adelantado.

Insértese ó nó, no se devuelve ningún original.

Órgano y genuino representante del partido liberal conservador de la provincia de Gerona.

Año II.

GERONA.--Miércoles 28 de Abril de 1897.

Num. 64.

Precios de suscripción

En Gerona: un mes 1 pta
 trimestre 2 1/2 «
 resto de la España, id. trimestre 4 «
 en el Extranjero, id. trimestre 11 «
 Anuncios: un día 10 «
 un mes 250 «
 un trimestre 750 «
 un año 2500 «
 no se servirá suscripción sin pago por adelantado.

EL NORTE

Puntos de suscripción

En Gerona en la Redacción y Administración del periódico.
 En otros puntos en la imprenta de Juan Roset.
 Quedan ad más autorizadas los presidentes de Juntas y Comités tradicionalistas.
 No se servirá suscripción sin pago por adelantado.

PERIÓDICO TRADICIONALISTA

Redacción y Administración:
 RAMBLA DE LA LIBERTAD 33
 En el Círculo Tradicionalista.

Dios. Patria. Rey.

SE PUBLICA
 Los Miércoles, Viernes y Domingos

GERONA
 11 Abril de 1907
 Periódico Federal
 SUPLEMENTOS ILUSTRADOS
 — PRECIO: 2'50 pesetas trimestre en toda España

AÑO X
 REDACCION Y ADMINISTRACION: Plaza de la Independencia, 15
 NÚM 698

El Gironés

ANY II

NUM. 70

Redacció i Administració:
 RAMBLA DE LA LLIBERTAT 12.— Pral.

Dijous 3 de Maig de 1917

PREUS DE SUSCRIPCIÓ:
 Trimestre 1'50 ptes.
 Número solt 0'10

ticias»), **Catalanitat** (Nacionalista republicà) i **Ciudadanía** («Órgano de la **Unión Federal Nacionalista Republicana**»).

Els **republicans** més actius foren Joan Tutau, Joan Maria Bofill, Artur Vinardell, Vallès i Ribot, Riera i Bertran, Miquel Santaló, Albert Quintana i de León, Joan Deu i Ros, Eusebi Corominas i Cornell i Salvador Albert i Pey.

2. Regionalistes

El **catalanisme polític** (5) a Girona, com a entitat organitzada, apareix l'any 1894, en què Joaquim Botet i Sisó, representant de la **Unió Catalanista**, funda el **Centre Catalanista de Girona i sa Comarca**. Abans, però, s'havien produït fets importants per al **catalanisme polític**: la creació del **Centre Català** per Valentí Almirall (1882), la formació de la **Lliga de Catalunya** (1887) per elements conservadors del **Centre Català**, l'aparició de la **Unió Catalanista** (1892) i l'aprovació de les **Bases de Manresa** el mateix any 1892. Amb el sorgiment d'aquestes entitats, el **catalanisme** comença a tenir un cos coherent i consistent que culminarà amb la formació de la **Lliga Regionalista** (6) de Catalunya (1901), que es deu a la fusió de la **Unió Regionalista** (apareguda el 1900) amb el **Centre Nacional Català** (escindit de la **Unió Catalanista** el 1899, any en què es comença a editar **La Veu de Catalunya**).

Entre els anys 1891 i 1903 podem situar els inicis organitzatius del **catalanisme gironí** amb la presentació de l'esmentat **Centre Catalanista de Gerona i sa Comarca**, la publicació de **Lo Geronés** a partir del 1894 i la formació d'un nucli provincial de la **Lliga Regionalista** el 1901.

Des de 1903 a 1907 assistirem a l'afirmació d'aquest nucli a Girona, i a partir del 1907 fins a la fi de la **Restauració** s'observa la pugna del **regionalisme** amb el **republicanisme**; rivalitat que servirà per desfer els partits **monàrquics** de la província.

Els portants del **regionalisme gironí** seran **Lo Geronés** (Catalanista; el 1909 es deixa de publicar i reapareix el 1916 amb el nom d'**El Gironés**) i el **Butlletí de la Lliga Catalanista de Girona**.

Els homes més destacats foren Botet i Sisó, Pella i Forgas. Joan Vinyas, Albert de Quintana i Serra, Pere Ramió i Joan Baptista Torroella pels catalanistes; i Narcís Pla i Deniel, Carles de Camps, Agustí Riera, Francesc Cambó, Josep

Torras i Sampol i Santiago Masó i Valentí pels regionalistes.

3. Tradicionalistes

Després dels conflictes armats en què estava implicat el **carlisme** durant el **règim republicà** i el primer any de la **Restauració**, s'inicià la seva reincorporació al sistema polític.

A Girona podem distingir clarament tres etapes en l'evolució del **carlisme**: una primera de recuperació i reorganització (1876-1895), la segona (1896-1916) de plenitud, i una tercera de clara decadència (1916-1923).

El 1881 es produeix una escissió en el si del **carlisme** que donarà lloc a la creació de la **Unión Católica**, que el 1884 s'integrarà dins del **Partido Conservador**. El 1888 es produeix una nova escissió: la dels **integristes**, que no accepten el desviacionisme doctrinal de Don Carlos; aquest grup tindrà una curta vida política a Girona de la qual ens n'han deixat constància per mitjà d'**El Integrista** (periòdic «catòlic»).

Es a partir del 1907 que el **carlisme gironí** adquirirà la seva importància màxima com a conseqüència de l'adhesió als ideals catalanistes de la **Solidaritat**.

L'any 1914, cinc anys després de la mort de Don Carlos, té lloc una nova escissió: el **carlisme** quedarà dividit en dues faccions: els **jaumistes**, partidaris de Don Jaime (fill de Don Carlos) i els **tradicionalistes** que, guiats per Vázquez de Mella, esdevindran la reserva ultraconservadora del **carlisme**.

Com a conseqüència de totes aquestes escissions, i coincidint amb la puixança dels partits **republicans** i **regionalistes** de la província, el **carlisme gironí** entrarà en una etapa de franca decadència electoral.

El **carlisme gironí** disposà dels òrgans de difusió següents: **El Baluarte** («Tradicionalista»), **El Norte** («Dios-Patria-Rey»), **El Tradicionalista** («Monárquico catòlic») i **El Eco de Gerona** («Semanaario de acción catòlica. Órgano del partido jaimista»).

Entre els seus líders podem destacar Sicars, Tomàs d'A. Boada, Manuel Bonmatí de Cendra i Pere Llosas i Badia.

4. Socialistes

La fundació del **Partido Socialista Obrero Español** l'any 1879 i la posterior fundació, l'any 1888, del seu sindicat, la **Unión General de Trabajadores**, tenen molt poca repercussió a les nostres contrades. Les dades (7) que hem acon-

(5) LLUIS MARIA DE PUIG: **El catalanisme polític a Girona, a Treballs d'Història**, Girona, 1976.

(6) Per tot lo referent a la Lliga veure: ISIDRE MOLAS, **Lliga Catalana**, Barcelona, edicions 62, 1972, 2 vols.

(7) TUÑÓN DE LARA: **El movimiento obrero en la historia de España**; Madrid Taurus, 1972, p. 536. MIGUEL ARTOLA, op. cit., p. 519.

seguit així ho indiquen: l'any 1911 la **U. G. T.** no arriba a tenir 200 afiliats a Girona; quatre anys més tard (1915) el nombre ha baixat a menys de 100, i aquest mateix any en el **Congrés del P. S. O. E.** només hi ha una representació gironina; i, per últim, segons el **Congrés XI del P. S. O. E.** no hi ha un sol afiliat a les comarques gironines. Quant a líders, hem trobat un sol home, Joan Gomis Llambias (socialista agrari que es presentà a les eleccions de **Diputats a Corts**, l'any 1919, pel districte de la Bisbal i resultà àmpliament vençut.

A la vista dels esdeveniments i de les xifres hom pot parlar d'un fracàs total del **socialisme** a les comarques gironines.

EL MOVIMENT OBRER (8)

La creació a Londres, el 28 de setembre de 1864, de l'**Asociación Internacional de Trabajadores** repercutirà favorablement en el moviment obrer gironí.

En el **Congrés de Barcelona de l'A.I.T.**, juny del 1870, hi trobem un home de les terres gironines: Jaume Oriol, de Sant Joan les Fonts, representant dels obrers de la indústria paperera.

Entre 1870 i 1871 tenim notícies de la propera constitució de federacions obreres a Girona, Olot i Figueres; federacions que passaran a dependre de la **Federación Regional Española de l'A.I.T.**

En el **Congrés de Còrdova**, desembre del 1872, hi assisteix un representant d'Olot, el pintor Rafael Suárez, i un de Girona, l'estudiant José Navarro. En aquest any de 1872 trobem 42 **federacions locals de l'A.I.T.** a la província de Girona; número que es convertirà en 44 l'any següent (1873).

A començaments del 1873, el 12 de març, la **Federació Local de Barcelona** entra en crisi; els delegats de Girona, Lleida i Tarragona no aproven la dissolució de l'exèrcit, no volen que aquest sigui format només per voluntaris mentre els carlins continuïn combatent (són els inicis de la **Primera República**).

A l'acabament de la **República**, l'any 1874, el moviment obrer quedarà relegat a la clandestinitat, situació que durarà fins al 1881. La repressió que cau damunt d'aquest moviment obrerista ofegarà part de la tasca que havia portat a terme. Així el 1877 ja només queden dues **federacions locals de la Internacional** a la província de Girona: Banyoles i Llançà. Poc després, el 1881, any de la dissolució de la **F.R.E. de l'A.I.T.**, trobem federacions a Banyoles i Sant

Joan les Fonts. Immediatament de la desaparició de la **F.R.E.** sorgeix, el 1882, la **Federación de Trabajadores de la Región Española**; a la província de Girona tenen **federació local** Banyoles, la Jonquera i Olot.

Els anys que segueixen seran de lluites internes de la **F.T.R.E.**, les **federacions** deixen de cotitzar i no assisteixen delegats als Congressos; a l'últim d'aquests, maig del 1887 a Madrid, només hi van 16 delegats. Es el final d'una etapa que servirà per impulsar-ne una de nova en decidir la convocatòria d'un ampli Congrés, a Barcelona, per a l'any següent; el resultat serà la creació de la **Unión General de Trabajadores** (1888).

El dia **1 de maig** de 1890 (9) té lloc, per primera vegada i convocada pels socialistes i pels anarquistes, la celebració d'una diada de reivindicacions del món obrer; es demana la jornada de 8 hores de treball (objectiu que no seria aconseguit fins a l'any 1914 i, encara, no en tots els oficis). A Girona, Olot, la Jonquera, Palamós, Salt, Figueres, Ripoll, Llagostera, Sant Feliu de Guíxols, Palafrugell, etc. la crida de la vaga és acollida entusiàsticament pels treballadors (s'ha de tenir en compte, però, que en molts llccs la vaga s'havia negociat amb la patronal) i es produeixen manifestacions pacífiques pels carrers, sota el control de la força pública ja que el **Governador Militar** (Joaquín Ahumada) havia decretat l'**estat de guerra** a la província. La jornada va transcórrer sense incidents a les nostres contrades. Es a partir del dia 2 de maig en què es produiran aldarulls amb motiu la continuació de les vagues (principalment a Girona, Llagostera i St. Feliu de Guíxols); els vaguistes seran durament reprimits per **las fuerzas de orden público**.

A partir d'aquesta feta la classe obrera gironina, guiada sobretot pels esdeveniments que es produeixen a Barcelona, no deixarà de lluitar en tot el període de la Restauració per aconseguir les millores que, una i altra vegada, li són refusades pels patrons.

El segle XX comença amb bones perspectives per a alguns sectors de treballadors gironins: els empleats de merceries i comerços de teixits faran festa (10) les tardes dels diumenges i dies festius (18 de febrer de 1900); poc després (11 de novembre de 1904) els comerços aconsegueixen el descans dominical complet (11).

Els anys 1912, pel setembre, i 1916, pel juliol es produeixen vagues ferroviàries (12) molt importants que enllacen amb les que s'han produït a Barcelona.

(8) JOSEP TERMES: **Anarquismo y Sindicalismo en España. La Primera Internacional (1864-1881)**, Barcelona, Ariel, 1972.

(9) **Diario de Gerona**, 2 i 3-V-1890. **La Lucha**, 2 i 3-V-1890.

(10) **La Lucha**, 18-II-1900.

(11) **La Lucha**, 11-XI-1904.

(12) **La Lucha**, 25-IX-1912 i 13-VII-1916.

I així arribem a l'any 1917, en què tindrà lloc arreu del país una vaga general decretada pel **P.S.O.E. - U.G.T.** i la **C.N.T.** els quals es posen d'acord en els punts fonamentals. Podem llegir en el seu manifest (13): «**Pedimos la constitución de un Gobierno provisional que asuma los poderes ejecutivo y moderador, y prepare, previas las modificaciones imprescindibles en una legislación viciada, la celebración de elecciones sinceras, de unas Cortes Constituyentes que aborden en plena libertad los problemas fundamentales de la constitución política del país. Mientras no se haya conseguido este objetivo, la organización obrera se halla absolutamente decidida a mantenerse en su actitud de huelga.**»

Ciudadanos: No somos instrumentos de desorden, como en su impudicia nos llaman con frecuencia los gobernantes que padecemos. Aceptamos una misión de sacrificio por el bien de todos, por la salvación del pueblo español, y solicitamos vuestro concurso. ¡Viva España!».

L'endarreriment de l'agricultura espanyola conduïa, el 1917, l'economia del país a una situació inflacionista (14). Els preus de les substències augmentaven més ràpidament que els salaris, i es produïa, d'aquesta manera, un gran descontentament entre la classe obrera. Això provocà la unió de les dues centrals sindicals, la **C.N.T.** i la **U.G.T.**, que de moment, deixaren a part les seves rivalitats.

Les vagues més importants es produiran principalment els mesos de juliol i agost (15) (sobretot aquest). Els obrers de Correus i

Telègrafs, els ferroviaris, les fàbriques, la construcció i els tallers que en depenien, i els transportistes se sumen a la vaga; els obrers es manifesten pels carrers de Girona; es produeixen detencions, i el **Governador Militar**, Federico Santa Coloma y Olimpo, el dia 14 d'agost decretà l'estat de guerra a la província. Els dies que segueixen són de forta repressió contra els obrers, una multitud dels quals és empresonada.

Els resultats aconseguits decepcionen la **C.N.T.**, que augmentarà el seu odi als partits polítics (que no col·laboraren); pujarà el nombre d'afiliats a la central cenetista que, així, esdevindrà, pràcticament, la central sindical única de Catalunya.

L'any 1918 la **C.N.T.** celebra el **Congrés Regional** (el **Congrés de Sants**, del 28 de juny a l'1 de juliol) amb representació dels **sindicats cenetistes** gironins (16): Figueres (representant a 120 afiliats), Ripoll (480), Olot (500), Palafrugell (?), Sant Feliu de Guíxols (290) i Blanes (26). En aquesta mateix època el **P.S.O.E.** (XIIè Congrès) informa que a Girona província no disposen de cap afiliat. L'augment dels **Sindicats cenetistes** i la disminució dels afiliats al **P.S.O.E.** o **U.G.T.** demostren, en aquests anys, l'arrelament dels principis **anarco-sindicalistes** a la província de Girona.

Els últims temps de la **Restauració** a les comarques gironines (1919-1923) continuen amb la mateixa tònica de lluites obreres per mitjà de la vaga. Les darreres vagues més destacables foren les de Correus, els anys 1919 i 1922 (17) i les ferroviàries (principalment l'any 1920) (18).

(13) TUÑÓN DE LARA: op. cit., p. 591.

(14) ALBERT BALCELLS: **Cataluña Contemporánea II (1900-1936)**, Madrid, Siglo XXI, 1974, pàgina 14.

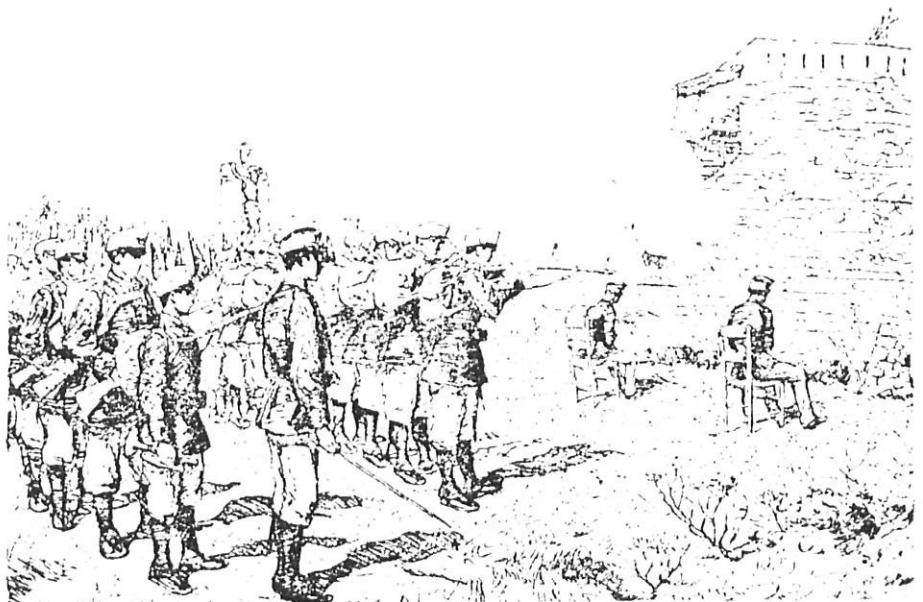
(15) **Diario de Gerona**, juliol i agost del 1917.

(16) MIGUEL ARTOLA: op. cit., p. 493.

(17) **La Lucha**, 23-III-1919 i agost 1922.

(18) **La Lucha**, 23-III-1920.

Afusellament de Ferrándiz i Bellés a Girona. Dibuix de J. Diví publicat per La Il·lustració Catalana del 30 de juny del 1884. La indulgència que Cánovas els hi negà, la tindrà Sagasta, dos anys després, per Villacampa.

L'últim terç del segle XIX

El moviment polític i social que té lloc durant aquests anys no sembla tenir gaire importància, almenys en aparença. Pensem que la **Restauració borbònica**, autoritària i centralista, s'imposà al **moviment republicà** i al **sistema federalista**. Seran uns anys de replantejaments teòrics per part de les forces polítiques gironines; aquest període de reorganització i reagrupament permetrà, a principis del segle vinent, el ressorgiment plentòric de les **idees nacionalistes**, ja propugnades pels antics federalistes.

No solament tractarem els esdeveniments ocorreguts a Girona sinó també aquells en què a pesar de tenir lloc fora de les nostres comarques, hi intervingueren il·lustres gironins al costat dels homes més representatius de la resta del Principat.

Podem començar aquesta cronologia assenyalant la presència de dos gironins en l'acte de redacció del **Projecte de Constitució per a l'Estat Català**, sota la presidència de Francesc Suñer i Capdevila, l'any 1833: Joan Tutau i Vallès i Ribot.

L'any 1884, arran de l'alçament republicà foren condemnats a mort Ferrándiz i Bellés (19); les peticions de clemència dels diferents sectors ciutadans no varen ésser escoltades per Cánovas del Castillo.

El **Memorial de Greuges**, redactat per Almirall el 1885, serà signat, entre altres, per Ferran de Camps i Pella i Forgas (aquest últim inclús irà a Madrid amb la comissió per entregar-lo). El mateix Pella i Forgas, juntament amb Botet i Sisó, Joan-Baptista Ferrer, Claudi Girbal, etc. signarà el **missatge a la Reina regent**, l'any 1888.

Diversos representants de les nostres terres acudiren a Manresa on s'establiren les conegudes **Bases de Manresa** que programaren els fonaments del catalanisme; era l'any 1892. Les conseqüències de l'assemblea manresana aviat es notarien a Girona: Botet i Sisó, representant de la **Unió Catalanista** a Girona, funda el **Centre Catalanista de Gerona i sa Comarca** l'any 1894; el mateix any s'elabora a Sant Feliu de Guíxols el text del **Partit Federal**; el 1895 i el 1897 tindran lloc a Olot i Girona, respectivament les **Assemblees Generals de Delegats de la Unió Catalanista**; el **Centre Catalanista de Gerona** crea la **Juventut Catalanista** i, amb motiu d'aquest esdeveniment, Botet i Sisó pronuncia una conferència sobre **La Formació de la Nacionalitat Catalana** que, segons Vinyas i Comas (20), s'an-

ticipa en un any a **El fet de la Nacionalitat Catalana** de Prat de la Riba (que és considerada com el començament del nacionalisme català).

L'any 1899 tindrà lloc a Barcelona el conegut **Tancament de Caixes** (21) amb la intervenció de Vallès i Ribot i Pella i Forgas assessorant al Doctor Robert, batlle de Barcelona.

I, en acabar el segle, el novembre del 1899 tingué lloc a Girona el vergonyós cas del **català a l'Ajuntament** (22); després d'unes situacions molt ridícules s'aprovà l'ús del català en les sessions municipals.

Els començaments del segle XX

En els inicis del segle trobem a Girona dues forces polítiques que, acabat el període de reorganització, entaularan una lluita per assolir la supremacia electoral i per liquidar el domini dels cacics liberal-conservadors (com veurem més endavant): els republicans i els regionalistes.

Les visites a Girona de Vázquez de Mella (23), líder dels tradicionalistes, i d'Alfons XIII (24) són esdeveniments importants. El **Teatre Principal**, s'omplirà de gom a gom de gent ansiosa d'escoltar les paraules del líder carlí. La presència de l'rei omplirà els carrers de curiosos per contemplar la comitiva. Els que varen tenir la sort d'ocupar la primera filera pogueren admirar un espectacle insòlit, inesperat, entre còmic i grotesc. Així l'explica **La Lucha**: «**Carrera de concejales. El coche en que iban los concejales de nuestro Ayuntamiento sufrió una avería, rompiéndoseles los tirantes de los caballos que lo conducían, y no pudiendo continuar, recorrieron el trayecto à pié los concejales, pero como que el Rey estaba ya en la escalinata de la Catedral y eran los concejales los encargados de llevar el palio, éstos se dieron una corrida más que regular, pasando por entre los caballos del escuadrón del Regimiento de Numancia, corriendo gran riesgo de ser atropellados**». Aquests dos esdeveniments tenien lloc els anys 1903 i 1904.

L'expulsió dels **republicans radicals** de la **Unión Republicana**, el 1905, i els inicis de la **Solidaritat Catalana**, el 1906, són fets que serviran per obrir nous camins en la vida política de les comarques gironines.

Les conseqüències derivades de la pèrdua de les colònies, el 1898, provoquen un enfrontament entre Catalunya i l'exèrcit (hàbilment manipulat pel Govern). La suspensió de les **garanties constitucionals** a Barcelona i el pro-

(19) JOSEP CLARA: **Afusellament de Ferrándiz i Bellés en temps de la Restauració**, Barcelona, Rafael Dalmau, 1972.

(20) Citat per LLUIS M.^a DE PUIG, op. cit., p. 170.

(21) JOAQUIM DE CAMPS i ARBOIX: **El tancament de caixes**, Barcelona, R. Dalmau, 1961.

(22) LLUIS M.^a DE PUIG, op. cit., p. 171.

(23) **La Lucha**, 21 i 23-V-1903.

(24) **La Lucha**, 8 i 9-IV-1904.

jecte de llei de Jurisdiccions origina l'aparició de la **Solidaritat** (formada per tots els partits polítics catalans menys els **dinàstics** i els **republicans radicals**). La primera reunió té lloc al **Teatre Principal de Girona**; d'aquí sorgeixen les primeres bases de la **Solidaritat** que seran ratificades a l'any següent al **Teatre Tivoli** de Barcelona. La **Solidaritat** obtindrà un gran triomf a les eleccions del 1907. Les forces **liberal-conservadores** de Girona són derrotades pels **solidaris**, és l'acabament del **caciquisme** a les nostres contrades. A partir d'ara **republicans i regionalistes** dominaran la política provincial.

Els fets de la **Setmana Tràgica** a Barcelona tingueren la natural repercussió a Girona en forma de vagues i manifestacions (25).

En l'elaboració de les **Bases de la Mancomunitat Catalana** (1911) i en la seva posterior **Constitució (de la Mancomunitat de Catalunya)**, presidida per Prat de la Riba) hi intervingueren destacats gironins (26): Agustí Riera i Pau, President de la Diputació de Girona, i els diputats Antoni Lloberas Gibert i Josep Maria Vilahur Casellas. La constitució va ésser l'any 1914.

El 1916 reapareix **El Gironès (Lo Geronés**, que era el seu nom en l'etapa anterior, havia deixat de publicar-se el 1909) que serà el portantveu del nacionalisme gironí. El 19 d'agost d'aquest mateix any es produeix un lamentable

succés (27): un grup de militars de la guarnició de Girona penetren en una festa popular que es celebrava a la Rambla; el seu comportament indigne (comportament que ja havien demostrat en diverses ocasions) provoca la indignació dels pacífics gironins. Hi ha lluita, de la qual en resulten 8 ferits, 3 d'ells greus. La indignació de la ciutat és enorme. S'entaula una lluita escrita entre **El Gironès** i **El Ejército Español**, diari madrileny que atribueix els fets a una maniobra del **SEPARATISME DELS REGIONALISTES** (el vell tòpic llançat de nou!).

La **Diada Nacionalista de Gerona** (28), amb un míting d'en Cambó, el 16 de novembre del 1919; el **primer Congrés de la Unió de Rabassaires**, presidit per Lluís Companys, el gener del 1923; i el míting, seguit de manifestació, contra la **guerra del Marroc** (29) tres dies abans del cop d'Estat de Primo de Rivera són els fets més importants de l'època a Girona.

LES ELECCIONS DE DIPUTATS A CORTS

Estructura de les eleccions

Les eleccions d'aquesta època, per raó del sufragi es poden classificar així:

1876	sufragi universal
1879 - 1886	sufragi censitari
1891 - 1923	sufragi universal

(25) **La Lucha**, 28 i 29-VII-1909.

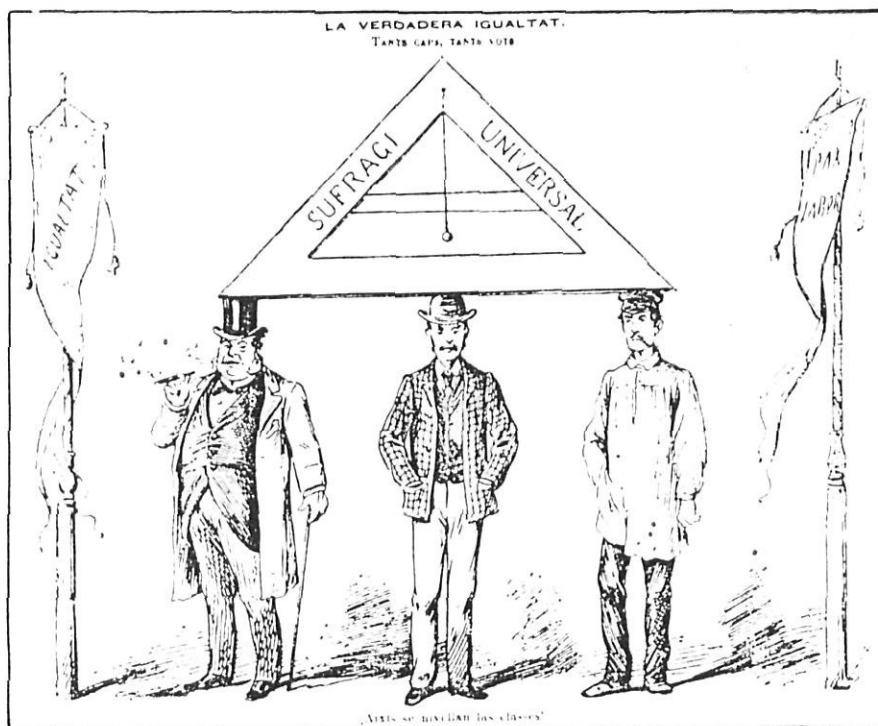
(26) GONZALEZ CASANOVA: **Federalisme i autonomia a Catalunya** (1868-1938), Barcelona, Curial, 1974, p. 556.

(27) **El Gironès**, 26-VIII-1916 i 2-IX-1916.

(28) **Diario de Gerona**, 18-XI-1909.

(29) **El Autonomista**, 10-IX-1923.

La Campana de Gràcia simbolitza amb aquest dibuix l'anhel dels espanyols de que hi hagués un sufragi universal net en contra dels mètodes utilitzats per Cànovas.

NOMBRE D'ESCONS DELS GRUPS POLÍTICS

QUADRE DE
DIPUTATS A CORTS

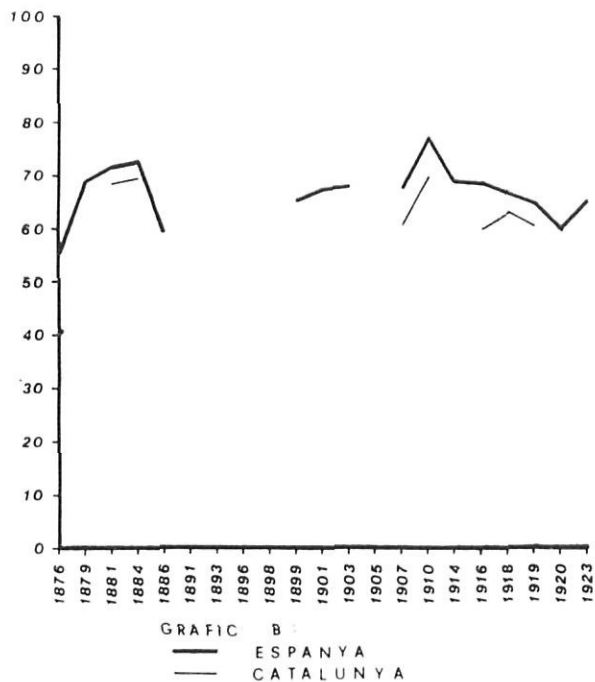
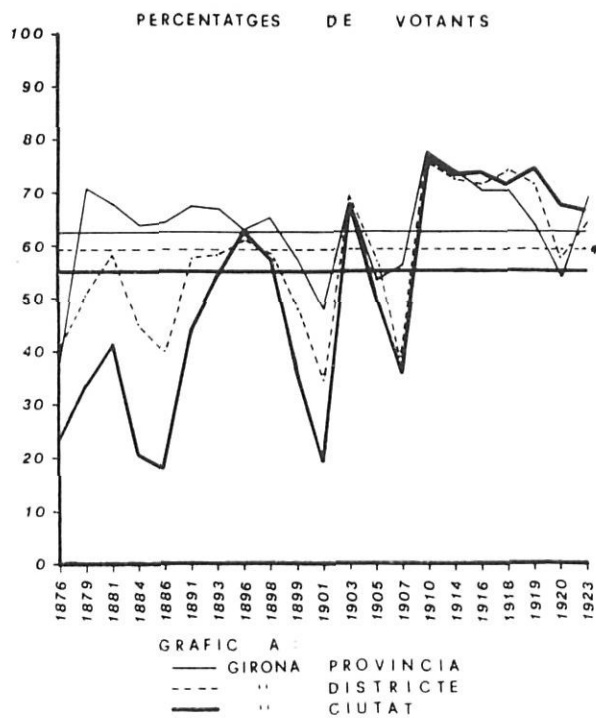
LLOC		Republicans	Liberal-Conservadors	Conservadors	Martistes	Moderats	Integristes	Independents	Conservadors independents	Constitucionals	Demòcrates	Romeristes	Progressistes demòcrates	Constitucionals centralistes	Gamacistes	Moderats ultramontans	Liberal-fusionistes	Liberals	Silvelistes	Tradicionalistes	Tetuanistes	Esquerra dinàstica	Reformistes	Possibilistes
sufraqi universal	Espanya	6	333			12	7		27															
	Catalunya	2	29			1	5		5															
	1876 Girona província		6				1		1															
	Girona districte						1		1															
	Girona capital						1		1															
t 1879	Espanya		293							7		7	56		11									
	Catalunya		34							1		7												
	Girona província		7										1											
	Girona districte		1																					
	Girona capital		1																					
res 1881	Espanya		39				10			32						297				5				
	Catalunya		2				3			2						34								
	Girona província		1				1									6								
	Girona districte															1								
	Girona capital															1								
sufraqi 1884	Espanya		5	318												31					36			
	Catalunya			34												4						4		
	Girona província			7												1								
	Girona districte			1																				
	Girona capital			1																				
sufraqi 1886	Espanya		22	56						11						278				2		10		
	Catalunya		1	7							2					29						1		
	Girona província			3							1					4								
	Girona districte															1								
	Girona capital															1								
universal 1891	Espanya		31	253	8											74				7			9	
	Catalunya		7	22	1											5				2			3	
	Girona província		2	5																			1	
	Girona districte			1																				
	Girona capital		1																					
universal 1893	Espanya		33	44												281	17	7					14	
	Catalunya		10	4												23	3						2	
	Girona província		1													4	3							
	Girona districte															1								
	Girona capital															1								
sufraqi 1896	Espanya		1	269			1	5								88	10	8						
	Catalunya			28				1								10	2							
	Girona província			5												2	1							
	Girona districte															1								
	Girona capital															1								
sufraqi 1898	Espanya		14	68			10	10		6						266		5						
	Catalunya		3	6			1	1								28		2						
	Girona província			2			1	1								3		1						
	Girona districte															1								
	Girona capital															1								
sufraqi 1899	Espanya		18	222			12			3		29				93		3	11					
	Catalunya		4	27			1			1		3				8								
	Girona província		2	5												1								
	Girona districte															1								
	Girona capital															1								

FONTS: MARTINEZ CUADRADO, Miguel : Elecciones y Partidos Políticos de España, Madrid, 1969, 2 vols. MARTINEZ CUADRADO, Miguel : La burguesía conservadora (1874-1931), Madrid, 1974. MOLAS, Isidre : Lliga Catalana, Barcelona, 1972, 2 vols. CORNELLA i ROCA, Pere : Girona i la Solidaritat Catalana, article publicat a Treballs d'Història, Girona, 1976. Boletín Oficial de la Provincia de Gerona de cada un dels anys que hi va haver eleccions i els periòdics citats en el text d'aquest article.

QUADRE DE
DIPUTATS A CORTS
(continuació)

LLOC	Republicans	Demòcrates	Liberals	Garbistes	Conservadors	Conservadors vilaverdistes	Romeristes	Reformistes	Tradicionalistes	Tetuanistes	Regionalistes	Integristes	Independents	Demòcrates canalejistes	Socialistes
1901	Espanya	19	233	12	79		8		7		34				
	Catalunya	4	20	1	9						8				
	Girona província	1	4		3										
	Girona districte		1												
	Girona capital		1												
1903	Espanya	36	93		230		6		7	4	7		11	9	
	Catalunya	13	6		16						5		2	2	
	Girona província	2			4						1			1	
	Girona districte				1										
	Girona capital	1													
1905	Espanya	30	229		96	19	7		5		7		8		
	Catalunya	11	20		5	1					7				
	Girona província	2	3		1	1					1				
	Girona districte	1													
	Girona capital	1													
1907	Espanya	17	9	69	252				11		41		5		
	Catalunya	17		1	7				6		10				
	Girona província	3							2		3				
	Girona districte	1													
	Girona capital	1													
1910	Espanya	37	219		102				10		9		11	1	
	Catalunya	18	11		3				2		9				
	Girona província	2	1		1				2		2				
	Girona districte								1						
	Girona capital	1													
1914	Espanya	34	121		214						13	7	11		
	Catalunya	13	8		6						13	1	1		
	Girona província	3	1		1						2	1			
	Girona districte	1													
	Girona capital	1													
1916	Espanya	19	230		113				11	10	14		6	1	
	Catalunya	8	14		5				2	1	13		1		
	Girona província	2	2		1				1		2				
	Girona districte	1													
	Girona capital										1				
1918	Espanya	24	163		155						32	13	13	6	
	Catalunya	8	3		4						25	2	2		
	Girona província	2			1						5				
	Girona districte										1				
	Girona capital	1													
1919	Espanya	12	133		215				6		23	5	10	6	
	Catalunya	11	1		13				2		13				
	Girona província	2			4						2				
	Girona districte				1										
	Girona capital	1													
1920	Espanya	25	103		237						19	8	11	4	
	Catalunya	10	2		13						18	1			
	Girona província	2			2						4				
	Girona districte										1				
	Girona capital	1													
1923	Espanya	12	223		108				6		21		13	7	
	Catalunya	7	10		1				1		21		3		
	Girona província	1	3								4				
	Girona districte										1				
	Girona capital										1				

NOTA : Girona capital per si sola no elegia cap diputat sino que ho feia conjuntament amb els pobles que formaven el districte electoral de Girona. Per tant els candidats guanyadors a Girona capital no eren elegits diputats només en el cas que fossin els vencedors en el comput total del districte de Girona. En els números que consten a Girona província hi ha inclòs el diputat elegit en el districte de Girona.

Fonts: Per confeccionar el gràfic A hem utilitzat les dades donades pel Boletín Oficial de la Provincia de Gerona i els periòdics citats en el text, dels anys corresponents a eleccions.

Per confeccionar el gràfic B hem utilitzat l'obra de MARTINEZ CUADRADO, Elecciones y Partidos Políticos de España; Lliga Catalana d'Isidre MOLAS; Girona i la Solidaritat Catalana de Pere CORNELLA I ROCA, article publicat a Treballs d'Història; i, també, el material emprat per realitzar el gràfic A, mitjançes de tot el període.

En la primera època de sufragi universal la província tenia 311.158 habitants, dels quals podien votar 71.760. La ciutat de Girona tenia 15.015 habitants i en podien votar uns 3.000.

La llei electoral de Cánovas del Castillo, de desembre del 1878, deia a l'article 15: «Tendrá derecho a ser inscrito como elector en las listas del censo electoral de la sección de su respectivo domicilio todo español de edad de 25 años cumplidos, que sea contribuyente dentro o fuera del mismo distrito por la cuota mínima para el Tesoro de 25 pesetas anuales por contribución territorial, o de 50 por subsidio industrial. Para adquirir el derecho electoral ha de pagarse la contribución territorial con un año de antelación, y el subsidio industrial con dos años» (30).

Aquesta llei restringia enormement el nombre d'electors. A la província només podrien votar 10.583 persones i a la capital, Girona, 940.

La segona època de sufragi universal (1891-1923) torna a la normalitat. La província, amb 319.679 habitants, té 83.879 electors. A Girona poden votar 3.482 dels 17.416 habitants.

La llei Maura del 1907 introdueix l'article 29. Segons aquest article, en els districtes on no hi hagués més d'un candidat aquest quedava automàticament elegit sense haver-hi necessitat d'efectuar les votacions. Els anys 1916, 1920 i 1923 més de 25.000 electors de la província es veieren privats del vot.

La província de Girona estava dividida en 8 districtes electorals, cada un dels quals havia d'eleger un diputat: La Bisbal, Figueres, Girona, Olot, Puigcerdà, Santa Coloma de Farners, Torroella de Montgrí i Vilademuls.

Els resultats electorals

Pels resultats de les eleccions, que podem observar en el quadre esquemàtic, tant en la província com a Girona es pot fer una subdivisió de l'època:

1876-1905 domini caciquista (liberals i conservadors).

1907-1923 domini republicans i regionalistes.

Encara que, a Girona ciutat, el 1903 i el 1905 ja hi guanyen els republicans.

Comparació dels resultats electorals d'Espanya, Catalunya i Girona província

(Consultar els gràfics A i B de percentatges de votants).

Les dades que hem trobat ens assenyalen que la participació electoral en el conjunt d'Espanya és superior a la de Catalunya. Al mateix temps

(30) Boletín Oficial de la Provincia de Gerona, 3-1-1879.

la participació global de la província de Girona és superior al total de Catalunya. La comparació d'Espanya i la província de Girona ens indica uns resultats molt equilibrats. Es molt difícil treure conclusions ja que la limitació que ens ofereix el gràfic B és molt gran perquè ens manques nombroses dades.

Ara bé comparant el nombre d'escons assolits pels diferents partits (consultar quadre de diputats a Corts) s'observa que, mentre a Catalunya i a la província de Girona es trenca el domini caciquista a partir de les eleccions del 1907, Espanya estés dominada durant tota la Restauració pels liberals i consevadors.

La província de Girona i el caciquisme

Es conegut de tothom que el cacic era l'encarregat de dominar la situació política arreu del país per mitjà de la corrupció electoral. Sovint, també, les gestions administratives i judicials (31) eren corrompudes pels cacics. La persona del cacic era signe d'immobilisme social, ell no tenia interès perquè la situació del país evolucionés cap a formes més democràtiques.

Ara bé, el problema del caciquisme a les nostres contrades és molt més complex que a la resta de l'estat espanyol; és cert, en tenim nombroses proves per mitjà de la premsa d'aquells temps, que practicaven la corrupció elec-

toral, però no és menys cert també que respectaven els adversaris. Hem trobat algun cas en què, en plena clandestinitat del partits republicans, els liberals i conservadors lluitaven en les eleccions contra elements republicans.

Hem de convenir que al costat d'uns cacics completaments aliens a les terres que representaven (el cas d'Alvarez Mariño per Vilademuls, Villapadierna per Santa Coloma de Farners, Canalejas i Gustavo Ruíz per Vilademuls, etc.) n'hi trobem d'altres que són homes d'aquestes terres i que faran tot el que podran per elles (el cas de Bosch i Labrús, Fabra i Floreta, Macià i Bonaplata, etc.). En molts casos, a través del caciquisme, aparegueren els primers representants del regionalisme.

Per acabar

La restauració portada a terme per Cánovas va servir solament per revifar la monarquia ja que no la va poder salvar.

Un règim que, en l'espai d'una cinquantena d'anys, coneix 49 Governos diferents és un règim que està en crisi.

A Girona aquesta crisi de les institucions monàrquiques és evident, en cinquanta anys de restauració la ciutat coneixerà 30 Alcaldes de «Real Orden» i 61 Governadors Civils. Crec que aquestes xifres es comenten per si soles. La inestabilitat del règim és cosa provada.

Per tant el règim canovista va crear un sistema polític que feia impossible la continuació de les diferents forces polítiques i això va conduir el país a una dictadura militar (Primo de Rivera), una revolució democràtica (Segona República) i una contrarevolució (règim del general Franco).

(31) JAUME VICENS i VIVES - MONTSERRAT LLORENS: **Industrials i polítics (segle XIX)**, Barcelona, Vicens Vives, 1972, p. 286.